

מר, רב חנינא, שהתיר רק על ידי ככר או תינוק סבר ש"טלטול מן הצד" כמו שהופכו ממיטה למיטה, למרות שאין זה דרך טלטול הרגילה, בכל זאת — שמייה טלטול, ואסור לעשות זאת.

מר, שמואל, שהתיר סבר: טלטול מן הצד, שמטלטל שלא כדרך טלטול, לא שמייה טלטול.⁽²⁾

אי דליכא — מאי טעמא דרבי יהודה בן לקיש שהתיר?

אלא, לאו, בטלטול מן הצד פליגי.

דמר תנא קמא שאסר סבר: טלטול מן הצד — שמייה טלטול.

ומר, רבי יהודה בן לקיש שהתיר סבר: לא שמייה טלטול.

לימא בתנאי, לפי ששינונו בתוספתא: אין מצילין את המת מפני הדליקה.

ודחינן: לא בכך נחלקו.

אמר רבי יהודה בן לקיש: שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה.

אלא לעולם דכולי עלמא סברי כי טלטול מן הצד — שמייה טלטול.

והיינו טעמא דרבי יהודה בן לקיש שהתיר לטלטל: דמתוך שאדם בהול על מתו אי

מג-א

לא שרית ליה להצילו מן הדליקה — אתי לכבווי לאש. אבל כשהמת מוטל בחמה, שאין לחשוש לכך, אסור לטלטלו כדי שלא יסריח.

והוינן בה: היכי דמי?

אי דאיכא ככר או תינוק — מאי טעמא דתנא קמא שלא התיר אפילו עם תינוק וככר?

באמצעות סכין או קנה כשכוונתו לפנות את המקום של המוקצה כדי להשתמש בו. שדבר זה נקרא טלטול מן הצד לצורך דבר המותר.

וכן הכריע המשנה ברורה שם בסעיף קטן קטו, וכן גם בסימן שי"א ס"ק ו'.

אך שולחן ערוך הגר"ז [ש"ח ס', סי' רנ"ט, ובקונטרס אחרון ג'] והחזון איש [מז — יד, כ] סוברים שלא התירו טלטול מן הצד אלא כשעיקר הטלטול מתחם לדבר המותר, וכגון המטלטל את החבית עם האבן או את הכר אם המעות, ולא כשהוא מטלטל רק את המוקצה, והסכין או הקנה משמשים רק בתורת "ידא אריכתא".

וכתבו הראשונים שמסוגיתנו מוכח כי ההיתר של טלטול מן הצד הותר רק לצורך דבר המותר, ולכן לא הותר כאן הטלטול מן הצד לצורך

לטלטל כלי המותר בטלטול שלא לצורך הכלי, וכאן הטלטול אינו לצורך הכלי אלא לצורך המת!

וביחס לקושיית רע"א מתרץ החזון איש [מז — ט] כי ההיתר של ככר או תינוק הוא רק בנתינתם על המוקצה מעליו, וכאן המטה היא תחתיו.

אכן המשנה ברורה בסימן שי"א ס"ק ב הביא את דברי הפוסקים שגם הנחת הככר או התינוק בסמוך למת מועילה, ולא דוקא מעליו. ובביאור הלכה בסעיף ד' הביא את דעת האומר שהמטה עצמה בטילה כלפי המת, ולכן אינה יכולה לשמש היתר לטלטול.

2. טלטול מן הצד.

הט"ז בסימן ש"ח מתיר לגרור מוקצה

עצמו תיקנה, יחד עם תקנת עירובין ונטילת ידיים.

ב. הגזירה בזמן נחמיה [המתבאר לקמן ככג ב], שתוקנה עקב הקלות שנהגו בשמירת שבת. ולכן, החמירו בה שלא לטלטל אפילו כלים חוץ מכלי אכילה. ולאחר מכן, בהדרגה, התירו וחזרו והתירו, עד שנשארה הגזירה רק על כלים שאין להם כל שימוש של היתר בשבת, וכן נשארה הגזירה שלא לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור [ויש לו גם שימוש להיתר] אלא לצורך שימוש של היתר בגופו, או לצורך מקומו.

לא מצינו שבגזירה זו נכללו גם איסור אכילה או הנאה, ובפשטות היא רק התייחסה לטלטול!

מכח גזירה זו, כל דבר שלא הותר הרי הוא בכלל הגזירה. כך, שכל דבר שאין עליו "תורת כלי" – הרי הוא מוקצה, גם אם יש בו שימוש של היתר בשבת.

ג. נחלקו תנאים, כפי שיתבאר לפנינו, בהקצאה שמקצה אדם כלי או אוכל משימוש, בגלל איסור או בגלל מיאוס או מחמת סיבות אחרות, האם היא נותנת לכלי או לאוכל דין מוקצה.

הקצאה זו מתייחסת, בנוסף לטלטול, גם לאכילה ולשימוש. שהקצאתו של האדם

אמר רבי יהודה בן שילא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהודה בן לקיש במת שמטלטלין ומצילין אותו מפני הדליקה.

שנינו במשנה: אין ניאותין הימנו מהשמן הנוסף מהנר בשבת לפי שאינו מן המוכן.

תנו רבנן: מותר השמן שבנר ושבקערה לאחר שכבה הנר – אסור. ורבי שמעון מתיר.

מתניתין:

הקדמה למחלוקת התנאים בענין הקצאה.

ניתן לחלק את עניני מוקצה לשלשה:

א. הגזירה שלא לטלטל [וכן שלא להשתמש ושלא לאכול] דברים המוקצים מחמת גופם, שאין דרך בני אדם להשתמש בהם, כגון עצים ואבנים, וכגון מת או נבילה.

בגזירה זו לא נכללו דברים שיש בהם שימוש, ואפילו אם השימוש בהם אסור בשבת.

גזירה זאת היתה קיימת כבר בזמנו של שלמה המלך [כמבואר לעיל בדף ל ב], ובאחד המדרשים נאמר ששלמה המלך

המת, כיון שהיא מוקצה.

וכתב הבית מאיר [רעו ג] שמותר לטלטל מן הצד מוקצה כדי להשתמש בו שימוש המותר, וכגון שמטלטל נר בטלטול מן הצד כדי להנות מאור הנר, שזה נקרא טלטול לצורך דבר המותר. ולגבי טלטול על ידי גוף האדם:

המשנה ברורה פוסק שכל טלטול בגופו נקרא טלטול מן הצד, ולכן מותר לדחוף מוקצה ברגלו.

ואלו החזון איש [מז יג] טוען שאין הטלטול בגופו נקרא טלטול מן הצד אלא אם כן עשה זאת בצורה שאינו עושה פעולת טלטול להדיא,

מאכילה ושימוש מקצים את הדבר מכח הקצאתו.

ומצינו [לקמן בדף קכח א] שניתן לפצל את ההקצאה, כך שרוב יכול לפסוק שבשר חי תפל [שאינו מלוח], **אסור באכילה בשבת מדין מוקצה**, כרבי יהודה הסובר שבשר חי תפל הוא מוקצה. ומאידך פוסק רב שהוא **מותר בטלטול ואינו מוקצה לטלטול**, כרבי שמעון הסובר שבשר חי תפל אינו מוקצה כלל.

המחלוקת היא בשלשה מישורים:

א. איזו דחייה משימוש נחשבת ל"הקצאה".

ב. עד כמה יש להתייחס להקצאתו.

ג. אימתי, ובאילו נסיבות, בן אדם מקצה כלי או אוכל.

וכך שונה המשנה כאן תחילה את דברי תנא קמא:

מטלטלין בשבת נר [כלי שמוזגים לתוכו שמן, ומדליקים בו פתילה] **חדש** שלא דלקה בו אש מעולם, הואיל והוא ראוי עתה לשימושים נוספים, מלבד הדלקת הנר. ובהיותו חדש אין הוא מאוס משמן השרוף ומשחזורית ההדלקה שקיימים בנר ישן. ולכן, על אף שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו היות ויש בו גם שימושים של היתר.

אבל לא מטלטלים נר ישן, לפי שהוא מוקצה מחמת מיאוס, והקצאה מחמת מיאוס חשובה דיה כדי להחיל על הכלי איסור טלטול.

רבי שמעון אומר: כל הנרות ואפילו נר ישן מאוס מטלטלין, לפי שמיאוסו של הכלי אינו נותן לו דין מוקצה, **חזין מן הנר הדולק בשבת**, בשעה שהוא דולק, שאז אסור לטלטלו מחשש שמא יכבה הנר.

כך מפרש רש"י [הנמצא לקמן בתוך פירוש הגמרא, בעוד כמה שורות], לפי ההוה אמינא של הגמרא לקמן מו ב.

אך למסקנא אמרינן שלרבי שמעון אין חוששים לכיבוי, שהרי אינו מתכוון לכבות, ולדברי רבי שמעון דבר שאין מתכוון מותר לכתחילה.

אלא טעם האיסור הוא היות ובשעה שהנר דולק הרי הוא בסיס לשלהבת,⁽¹⁾ שהיא מוקצה, ואסור לטלטלו מדין בסיס למוקצה.

גמרא:

תנו רבנן: מטלטלין נר חדש, אבל לא ישן, משום שהוא מוקצה מחמת מיאוס, **דברי רבי יהודה**.

רבי מאיר אומר: כל הנרות שלא הדליקו בהם בשבת מטלטלין, שאינם נעשים

1. מדוע השלהבת היא מוקצה, והרי משתמשים בה לאורה, וזהו שימושה?!
החזון איש [מא - טז] כתב שהיות ואין נוהגים לטלטל את הנר בשבת שמא יכבה, הרי היא מוקצה, על אף שמשתמש בה לאורה. כי כל

וכגון כשהוא נשכב על מטה שיש בה קש, שבדרך שכיבתו הוא מתנועע מצד לצד, ובכך הוא מיישר את הקש המוקצה שעל המטה. או כגון שבדרך כניסתו לאוצר הוא עושה שביל בתוך התבן המוקצה, ברגליו, בהליכתו.

אמר אביו: רבי אליעזר ברבי שמעון סבר לה ברבי שמעון אבוח בחדא, ופליג עליה בחדא.

סבר לה כאבוח בחדא — דלית ליה לרבי שמעון מוקצה בדבר הראוי לאכילה או לשימוש.

ופליג עליה בחדא. דאילו רבי שמעון אבוח סבר: רק אם כבה הנר — איך, רק אז מותר ליטול ממנו שמן. אבל אם לא כבה הנר — לא יטול ממנו שמן, כי אפילו בשעה שהוא מהבהב את הבהוביו האחרונים לפני כיבוי עדיין הוא נחשב לנר דולק, ונחשב השמן שבתוכו כמי שדולק, והנוטל ממנו חייב משום מכבה.

ואילו איהו רבי אליעזר ברבי שמעון, סבר: אף על גב דלא כבה מותר ליטול ממנו שמן.

ועכשו מבאר הגמרא את דברי הברייתא בסיפא, מתוך הנחה שהם המשך דברי רבי שמעון:

אבל כוס וקערה ועששית — לא יזיז ממקומם.

מאי שנא הני דאמר רבי שמעון שלא יטלטלם, והא רבי שמעון לית ליה מוקצה בדבר הראוי!?

מוקצים מחמת מיאוסם, הויז מן הנר שהדליקו בו בשבת, שאסור לטלטלו גם אחר שכבה, לפי שנעשה מוקצה מחמת איסור בשעה שדלק, וממשיכה הקצאתו לכל השבת.

רבי שמעון אומר: אין נר מוקצה הויז מן הנר הדולק בשבת, ובשעת דליקתו בלבד!

ומוסיף רבי שמעון: כבתה האש שבנר [שיש בו שמן למשך מספר שעות והוא עתיד להכבות במשך השבת] — מותר לטלטלה לנר, כיון שלא הקצה אותה, ביודעו שהיא עתידה להכבות בשבת.

אבל אם הדליק בכוס וקערה ועששית, שיש בהם כמות שמן לבעירה במשך כל השבת, וכבתה האש באמצע השבת — לא יזיזם לכוס ולקערה ולעששית ממקומם, אפילו לאחר שכבתה האש, לפי שאין הם עתידים לכבות בשבת, ונמצא שהקצה אותם למשך כל השבת.

ורבי אליעזר ברבי שמעון אומר: מסתפק אדם מן הנר הכבה, בשעה שהוא מהבהב את הבהובים האחרונים לפני שהוא כבה לגמרי, שאז אין נטילת השמן נחשבת ככיבוי.

וכן מסתפק אדם מן השמן המטפטף מן הנר, ואפילו בשעה שהנר דולק.

דצריך לומר שהשלהבת היא מוקצה מדין נולד, שבכל רגע ורגע היא מתחדשת.

ובעיקר יש לתמוה, שמסתימת דבריהם של הראשונים והאחרונים משמע שפשוט להם שהשלהבת היא מוקצה, ולא נתבאר מדוע! ויתכן שאין על השלהבת תורת כלי, ולכן היא אסורה מגזירת נחמיה.

דבר שאין עשויים לטלטלו הרי הוא מוקצה לטלטול.

ובסימן מג-יז כתב עוד דקביעות מקום של חפץ אוסרת אותו בטלטול.

אך הוכיח החזון איש מדברי רבי עקיבא איגר שלא סבר כמוהו.

ולדעתו של רבי עקיבא איגר כתב החזון איש

אמר עולא: אין אלו דברי רבי שמעון!
אלא, **סיפא** — **אתאן** לרבי יהודה דאית
ליה מוקצה.

לדברי המתיר — **אסור**.

לדברי האוסר — **מותר**.

וכפי שיבואר להלן.

והוינן בה: **למימרא**, דרבי יהודה האוסר
בכרייתא דלעיל לטלטל נר ישן של חרס, רק
מוקצה מחמת **מיאוס** — **אית ליה**, ואילו
מוקצה מחמת **איסור** של כיבוי הנר —
לית ליה?

והבינה הגמרא דהכי אמרינן:

פמוט של מתכת שאינו מאוס —

לדברי רבי יהודה, האוסר לטלטל נר של
חרס — פמוט של מתכת מותר לטלטל.

ואילו לדברי רבי מאיר, המתיר לטלטל נר
של חרס בשבת [באם לא הדליקו בו באותה
השבת], כאן הוא אוסר את הפמוט של
מתכת, משום שהדליקו בו בשבת.

ומקשינן: והתניא, רבי יהודה אומר: כל
הנרות של מתכת מטלטלין, הוינן מן הנר
שהדליקו בו בשבת.

ומשנינן: **אלא**, **אי איתמר** — **הכי
איתמר**:

אמר רבי זירא: פמוט שהדליקו עליו
בשבת — דברי הכל **אסור**.

מתקיף לה **מר זוטרא:** **אי הכי מאי "אבל"**
כוס וקערה לא יזיזום? דמשמע מלשון זו כי
בנר מותר לטלטלו לאחר שכבתה האש.
והרי רבי יהודה אוסר גם בנר!?

אלא, **אמר מר זוטרא:** לעולם — רבי
שמעון אמר זאת.

וכי קשרי [התיר] **רבי שמעון** — **בנר
זוטא**, **דדעתיה עלייה** שעתיד להכבות
בשבת ואינו מקצה את השמן הנותר. **אבל
הני**, כוס וקערה, **דנפישו**, שיש בהם שמן
רב ואינם עתידים להכבות בשבת, וממילא
אין דעתו עליהם — **לא התיר רבי שמעון
לטלטלם**.

ופרכינן: והתניא: **מותר השמן שבנר
ושבקערה** — **אסור**, ורבי שמעון מתיר!?
ומוכח שגם בקערה, שיש בה שמן רב, התיר
רבי שמעון.⁽²⁾

ומשנינן: **התם** — בקערה זוטא, **דומיא
דנר**, שאין בה שמן רב. ואילו **הכא** —
קערה דומיא דכוס, שיש בו הרבה שמן.

אמר רבי זירא: פמוט מתכת, שאינו נמאס
בהדלקה, שהדליקו בו בשבת:

הראשונים במסכת ביצה [דף ל — ב] אם
למסקנת הגמרא ניתן להתנות עליה שאינה בודל
ממנה.

2. האם אפשר להתנות על מוקצה מחמת איסור
שאינו מקצהו אלא לזמן איסורו?
לגבי סוכה שנפלה ביום טוב נחלקו

לא הדליקו עליו — דברי הכל מותר.

אמר רב יהודה אמר רב: מטה שיחדה למעות, כיון שהמעות הן מוקצים משום שאינם ראויים בשבת לשום שימוש, הרי גם המיטה שייחודה לשים עליה מעות, ואפילו עדיין לא שמו עליה מעות, הרי היא מוקצה מכח הקצאת האדם, ואסור לטלטלה.

מיתבי רב נחמן בר יצחק: הרי שנינו בתחילת משנתנו: מטלטלין נר חדש, אבל לא ישן. ודין זה הוא בהכרח כרבי יהודה, שאוסר טלטול נר ישן אפילו לא דלק בשבת זו. ומשמע שנר חדש אינו נאסר בטלטול אפילו כשהוא מיועד להדליק בו, מדלא קאמר "ולא בנר שייחודו להדלקה".

ב-דמ ואם כן תיקשי: ומה נר חדש, דלהכי עבידא, בכל זאת כי לא הדליק בה — שרי לטלטולה. (1) מטה, דלאו להכי עבידא — לא כל שכן שאין היא מוקצה, על אף שייחודה למעות!?

ומשנינן: אלא, אי איתמר — הכי איתמר:

אמר רב יהודה אמר רב:

א. מטה שיחדה למעות, הרי אם הניח עליה מעות מערב שבת — אסור לטלטלה אפילו אם ניטלו ממנה המעות לפני שבת. שאין זה ייחוד של "הזמנה" גרידא, אלא השתמש בה בפועל עבור מעות.

לא הניח עליה מעולם מעות — מותר לטלטלה על אף שייחודה למעות.

ב. לא יחדה למעות, ועתה בשבת יש עליה מעות — אסור לטלטלה.

אין עליה מעות — מותר לטלטלה, אפילו היו עליה מעות בימי חול. והוא שלא היו עליה בין השמשות. כי אם היו המעות עליה בין השמשות וניטלו ממנה בשבת, על ידי גוי או תינוק, אמרינן מיגו דאיתקצאי בין השמשות איתקצאי לכולי יומא.

אמר עולא, מתיב רבי אלעזר:

אדם או כלי המאהילים על מת או על קבר — נטמאים בטומאת מת.

כלי עץ שמירת הנפח שלו היא למעלה מארבעים סאה המאהיל על המת — אינו נטמא כלל.

1. פמוטות בזמננו.

כתב החזון איש [מד — יג] שבימינו הפמוטות הם מוקצה למרות שמדינא דגמרא מותר לטלטלם.

כי בזמננו היו לפמוטות שימושים נוספים [כמבואר בתוס' ד"ה לא הניח] ולא בזמננו. והגר"מ פיינשטיין זצ"ל סבור כי כל שימוש בכלי, ואפילו אם הוא שימוש בכך שהוא ראוי ליתנו על גבי ניירות כדי שלא יתעופפו ברוח, הרי שימוש המתיר את טלטולו.

ולגבי נר, כתבו התוס' כאן שאין מועיל תנאי בנר, ואילו הרמב"ן, הרשב"א והר"ן סוברים שמועילה ההתנאה אפילו בכוס קערה ועשית שאינם עומדים להכבות בשבת.

והשולחן ערוך בסימן רע"ט פסק שמועיל תנאי לנר שכבה, ואילו הרמ"א כתב שמנהגנו הוא כדעת הפוסקים שלא מועיל תנאי בנר.

וביחס לנולד כתב החזון איש מט' ו' שאין מועיל בו תנאי.